

מכות כ ADDENDUM

משה שווערד

א. עיינ מראה מקומות סוף יט:

ב. דבר יעקב מסכת מכות דף יט עמוד ב

יג] כהן שעלתה בידו תאנה של טבל - הרישב"א מבאר בא דנקט עלתה בידו היינו שהיא תלושה, לאפוקי כשהיא מחוברת שאין עליה איסור טבל וא"צ להפריש ממנה תרו"מ.

התוס' [ר"ה יב. ד"ה תנא] מקשים שתאנה אינה חייבת במעשר מה"ת והיאך קאמר לוקה אחת. ותירצו דנקט תאנה לסימנא בעלמא, ונ"מ שלוקה בדגן תירוש ויצהר. א"נ לוקה מכת מרדות.

וכן שיטת רש"י בכמה מקומות [קידו' ג. וסט: וביצה ג ב] והחינוך [מצוה שצה] שמה"ת לא מיחייב אלא דגן, תירוש ויצהר. אבל שיטת הרמב"ם [תרומות ב - א ומעשרות א - ט] שכל פירות האילן חייבות מה"ת. המאירי כתב שמכאן ראה לשיטת הרמב"ם.

נחלקו האחרונים האם גם מעשר שני חייב מה"ת מכל פירות האילן, דעת המנ"ח [מצוה תמד] שאע"פ שלגבי מע"ש מפורש בפסוק דגן תירוש ויצהר מ"מ ילפינן משאר תרו"מ שחייב בכל הפירות. וכן מבואר במאירי שהביא ראה מכאן לדעת הרמב"ם.

ג. חדושי הרישב"א מסכת מכות דף כ עמוד א

ופריק דההיא דמתני דדיקין הא בגבולין לוקה שלש מיירי בדעיילי לראות ואפקה לחוץ (אלא ד) [ולא] הדר עיילה, ופרכין אי הכי מאי למימרא דבשלמא לדידן אשמועינן דאפילו לא על כלל לירושלים מחייב עלה בגבולין, ופרכין דהא קא משמע לן דאע"ג דלא על בפני החומה אלא כד הוה בטבלה קודם הפרשה ואפקה בטבלה ואפרשיה ולא הדר עייליה, מחייב עליה משום לא תוכל, והא דחשיב עייליה בטבלה ראיית פני חומה משום דקסבר מתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיין, פי' כמי שהורמו דמיין בזו ודכוותה דהוי לחומרא, דאילו לקולא לא אמרינן כמי שהורמו דמיא, דא"כ אין אדם מתחייב לעולם משום טבל, וזה פשוט, ומתנות שלא הורמו הנזכר כאן משונה מההיא דפרק יש נוחלין (ב"ב קכ"ג ב') גבי מתנות כהונה דזרוע ולחיים וקיבה דהתם הם ניכרין במקומן יש לומר יותר כמי שהורמו דמיין מהני דהכא דמיירי בפירות של טבל מעורבין דבלא הרמה אין מקומן ניכר, והיינו דלא מייתי הכא ההיא פלוגתא דהתם, וההיא דבקדושין (נ"ח א' ע"ש וצ"ע) דמייתי לההיא דהתם, וזה ברור.

ד. ספר דרך היב

ובאחיעזר (ח"ג סי' סג אות ב) ביאר דהא דהוי כמי שהורמו הוא רק לענין דהוי ממון השבט אבל קדושת מע"ש לא חל עד ההפרשה והא דבסוגיין הוי כמי שהורמו ביאר האחיעזר (שם אות ג) דכיון שאי"ז דין בקדושת המע"ש רק תנאי בעלמא בחיוב של אכילת מע"ש בחוץ שצריך שיראה פני החומה סגי לזה מה שנכנס בטיבליהו, ויל"ע בזה, (ולפי האחיעזר א"ש דהאוכל טבל אינו מתחייב משום אכילת תרומה, ועי' ברש"י ובתוס' ביבמות פו. מש"כ בזה והובאו לעיל טז: אות י), אמנם עי' ברישב"א בסוגיין שכתב דמתנות שלא הורמו כמי שהורמו אמרינן רק לחומרא כמו בסוגיין דחשיב עי"ז ראיית פני חומה אבל לקולא לא דאל"כ לעולם לא יתחייב אדם משום אכילת טבל ומשמע דנקט דאי הוי כמי שהורמו הוא לכל מילי ודבריו תמוהים (ועי' במגיה מש"כ בשם שו"ת שיבת ציון והאחיעזר שם), ויל"ע עוד דאי הוי ממון השבט אפי' בטיבליהו איך יכול אדם למכור טבל לחבירו הא מעורב שם גם ממון השבט וע"כ צ"ל דאפי' למ"ד כמי שהורמו אי"ז בעלות ממש אלא זכות ממון ויל"ע בזה.

ה. רמב"ם יד החזקה הלכות עבודת כוכבים פרק יב

(ו) ופאה זו שמניחים בצדעים לא נתנו בו חכמים שיעור ושמענו מזקנינו שאינו מניח פחות מארבעים שערות ומותר ללקט הפאות במספריים לא נאסר אלא השחתה בתער:

(ז) דרך כהני עובדי כוכבים היה להשחית זקנם לפיכך אסרה תורה להשחית הזקן וחמש פאות יש בו לחי העליון ולחי התחתון מימין וכן משמאל ושבולת הזקן ולוקה על כל פאה ופאה ואם נטלן כולן כאחת לוקה חמש ואינו חייב עד שיגלחנו בתער שנאמר ולא תשחית את פאת זקנך גילוח שיש בו השחתה לפיכך אם גלח זקנו במספריים פטור ואין המתגלח לוקה עד שיסייע ואשה מותרת להשחית זקנה אם יש לה שיער בזקן ואם השחיתה זקן האיש פטורה:

(ח) השפה מותר לגלחו בתער והוא השיער שעל גב השפה העליונה וכן השיער המדולדל מן השפה התחתונה ואע"פ שהוא מותר לא נהגו ישראל להשחיתו אלא יגלח קצתו עד שלא יעכב אכילה ושתייה:

(ט) העברת השיער משאר הגוף כגון בית השחי ובית הערוה אינו אסור מן התורה אלא מדברי סופרים והמעבירו מכין אותו מכת מרדות במה דברים אמורים במקום שאין מעבירין אותו אלא נשים כדי שלא יתקן עצמו תיקון נשים אבל במקום שמעבירין השיער הנשים ואנשים אם העביר אין מכין אותו ומותר להעביר שיער שאר איברים במספריים בכל מקום:

ו. המאירי על מסכת מכות דף כ/ב

יש מחמירין שלא להעביר תער בזקנם כלל ממה שאמר רב במסכת נזיר מיקל אדם כל גופו בתער ופרשוה שם במספריים כעין תער ואף בשאר אברים והרי הזקן אצלם כשאר אברים ולדעתנו לא נאמר בשאר אברים אלא מסרך עדי אשה ואין ראש זקן בכלל זה ואין לנו לדחות סוגיא שבכאן שנתבארו בה בהדיא חמש פאות שתיים מכאן ושתיים מכאן ואחת מלמטה כמו שביארנו במשנה אלא שיש באין באיסור זה מצד ספק שנולד להם במקומות אלו ומצד מה שאמרו בנגעים פרק עשירי לענין נתקים איזהו זקן מן הפרק של לחי עד פיקה של גרגרת שמשמע שסוף הזקן עד פיקה של גרגרת והוא מקום שפוי כובע למטה מסנטירו ואין זה כלום ובתיספתא התבאר בהדיא שלא נאמר תחום זה אלא לנגעים וכן מעשים בכל יום שאף אותם שנהגו שלא לספר בתער כלל מספרים הם השפם ותחתית הזקן המתחבר לצואר בלא שום פקפוק אלא שגדולי המחברים כתבו אף בשפם שאף על פי שהוא מותר לא נהגו להשחיתו אלא לגלח קצתו עד שלא יעכב אכילה ושתייה:

ז. ריטב"א

ועל הזקן שתיים מכאן ושתיים מכאן. אמרו בגמרא מחוי רב ששת בין פירקא דיקנא, ונחלקו המפרשים ז"ל בהם, כי הר"ם ⁵⁶¹ ז"ל כתב שהם לחי העליון ולחי התחתון מימין ולחי העליון ולחי התחתון משמאל, ולפי דבריו ז"ל אין היתר התער אלא בשפה העליונה או למטה בגרון ⁵⁶² חוץ לעצם כנגד תרבץ הסימנים בלבד או בצד הסימנים הסמוכים לחוטם. ור"ח ⁵⁶³ ז"ל כתב אחד במקום חבור הלחי והצדעים, ואחד בסוף השפה מימין הרי שתיים וכן מהשמאל, ולא נתברר לנו דבריו יפה. ויש אומרים כי הפאות הם בחבור הלחי העליון, תחילתו מתחת האוזן כשמתחבר עם הלחי

ומתוך כל הפירושים הללו אין לנו היתר תער אלא בשפה העליונה ותחת הגרון כמו שכתבנו, וגם בזה צריך לזהר כמו שאמרו רבותינו הצרפתים ⁵⁶⁷ ז"ל שלא ימשוך העור שהוא כנגד הסנטר כלפי מטה וישחית בסנטר, וחסידים ויראי חטא אין נוגעין בתער כלל בשום מקום והוא המשובח.

ח. ריטב"א

ומסוגיא דשמעתא הוי משמע, דדוקא בהשחתה דזקן לא הוי השחתה אלא בתער משום דכתיב⁵⁷³ ביה גלוח והשחתה, אבל בהקפת הראש בכל דבר אסור ואפילו במספריים דהא לא תקיפו כתיב ביה, ובכולה סוגיין לא איירי בהא אלא לענין השחתת זקן בלחוד, אבל מצינו בתוספתא⁵⁷⁴ ואינו חייב עד שיקיפו בתער. וכן פסק הרמב"ם⁵⁷⁵ ז"ל. ואפשר דנפקא לן לתוספתא האי דינא, משום דכיון דהקפה היא השוואת

ת"ר ופאת זקנם וכו' עד הא כיצד (הוא) גלוח שיש בו השחתה הוי אומר זה תער. וכן הלכתא, ומשורת הדין כל שהוא במספרים אפילו כעין תער מותר⁵⁷⁰, אבל מדת חסידים שלא לעשות כן מפני חשד הרואים, וכן ראוי לעשות. ועוד אמרו בתוספתא⁵⁷¹ כי גם במספריים יש לזהר מפני שהזוג של מטה משחית כתער, ואמרו⁵⁷² כי הרב רבינו יעקב מקוצי היה אומר לספר הזהר שלא תגוד זוג של מטה ע"כ.

ט. רא"ש על מכות פרק שלישי - סימן ב

אלמא הקפת הראש אפילו במספרים אסור ואפילו אי מצורע מגלח במספרים איכא דחיית לאו והא דתניא בתוספתא גבי פאת הראש ואין חייב עד שיטלנו בתער במספרים כעין תער קאמר:

י. שו"ע יו"ד סימן קפא

- (א) פאות הראש הם שתיים. סוף הראש הוא מקום חיבורו ללחי מימין ומשמאל:
 (ב) בין שגילח הפאות בלבד, בין שגילח כל הראש עם הפאות, חייב:
 (ג) אינו חייב אלא בתער. ויש אוסרים במספרים כעין תער, ויש לחוש לדבריהם: ...
 (י) אינו חייב על השחתת פאת הזקן אלא בתער, אבל במספרים מותר, אפילו כעין תער: הגה - ומ"מ נזהרים כשמספרין במספרים שיעשה היקף הגילוח בחלק העליון מן המספרות ולא בתחתון, פן יעשה הכל עם חלק התחתון והוי כתער (ת"ה סימן רצ"ה). מיהו נראה דתחת הגרון אין לחוש בזה, הואיל ואינו עיקר מקום הפאות (ד"ע):

יא. ספר דרך היב

והמקיף פאת ראשו והמשחית פאת זקנו - הרמב"ם (פי"ב מע"ז ה"א וה"ז) כתב דטעם האיסור משום שהוא דרך שהיו עושין עובדי כוכבים (וכ"כ החינוך מצוה רנא ע"ש), והטור (יו"ד סי' קפא) כתב שטעמו של הרמב"ם אינו מפורש ואין אנו צריכים לבקש טעם למצוות, ועי' בב"י שביאר דעת הרמב"ם, ובט"ז (שם סק"א) כתב דלפי הרמב"ם יש מקום להתיר משום שלום מלכות וכמו שמצינו בשו"ע (קצת, ב) לענין שמותר משום שלום מלכות ללבוש כמלבושי העכו"ם ולידמות להם, ומשו"ה בא הטור לחלוק דאין להתיר בשום גווני כיון שאינו מפורש הטעם, ובמנח"ח (רנא, א) הביא מספר משנת חכמים שתמה על הט"ז דמה שהתירו בלאו דחוקות הגויים משום שלום מלכות מבואר שם בב"י דכיון שלא מפורש בתורה מהם חוקות הגויים הדבר מסור לחכמים והם התירו משום שלום מלכות, וא"כ הכא א"א להתיר, ועוד תמה המנח"ח דלפי הט"ז אם בזה"ז אין דרך הגויים כן יהיה מותר להקיף ולהשחית.

יב. דבר יעקב מסכת מכות דף כ עמוד א

[ו] והמקיף פאת ראשו והמשחית פאת זקנו - הרמב"ם [הל' ע"ז יב - א וז וסה"מ ל"ת מג ומד] והחינוך [מצוה רנא ורנב] מבארים שדרך העובדי כוכבים להקיף ראשם ודרך כהני העובדי כוכבים להשחית זקנם, ולכן אסרה תורה להקיף הראש ולהשחית הזקן. הטור [יו"ד סימן קפא] כתב שהטעם הזה אינו מפורש ואין אנו צריכים לבקש טעם למצוות, כי מצות מלך הם עלינו אף אם לא נדע טעמן.

הב"י מבאר שהטור הבין שכוונת הרמב"ם שאם לא היו יודעים טעם המצוה לא היינו מצווים לעשותה, ולכן מקשה שמצות המלך הן עלינו אף אם לא נדע טעמן. ואומר הב"י שגם הרמב"ם סובר כן, אלא דס"ל שראוי לבאר הטעם היכא דאפשר. והראיה שזה הטעם מזה שהתורה כתבה איסור השחתה והקפה סמוך לאיסור לא תנחשו ולא תעוננו ושרט לנפש וכתובת קעקע, שכולם היו חוקות הגוים.

הב"ח כתב שהרמב"ם ידע שזה הטעם כיון שראה שכן עושים כומרי עכו"ם וראה כן בספריהם, והבין מדעתו דלכן אסרתו תורה כדי שלא נלך בחוקות הגוים, וכתב הטעם כדי להגדיל האיסור שעוברים גם בלאו של ובחוקותיהם לא תלכו.

הדרכי משה כתב שהטור לא התכוון שכוונת הרמב"ם שאם לא היו יודעים טעם המצוה לא היינו מצווים לעשותה, שזה דרך הפוקרים שרק מאמינים למה שיסכים אליו השכל, אלא כוונת הטור שאין הטעם מפורש, ולכן היכא דליכא הטעם אין להתיר האיסור.

הט"ז [סימן קפא - א] כתב שהרמב"ם תלה דין זה בחוקות הגוי כדי שיהיה מותר להקיף הראש ולהשחית הזקן משום שלום מלכות, וכמש"כ השו"ע [סימן קעז - ב] לענין מלבושי הגוים, שאדם הקרוב למלכות שחייב להדמות להם ליכא אצלו איסור של חוקות הגוי. וע"ז פליג הטור שאין אנו יודעים מה הטעם שאסרה תורה הקפת הראש והשחתת הזקן, ולכן אין להתיר משום שלום מלכות.

הפתחי תשובה [סימן קפא - א] מביא תשובת הפנים מאירות והמנ"ח [מצוה רנא - א] מביא המשנת חכמים שהשיגו על מה שהט"ז מתיר לפי הרמב"ם, וכתבו שא"א להתיר משום שלום מלכות איסור שמפורש בתורה, ורק חוקות הגוים שאינו מפורש בתורה, מסרן הכתוב לחכמים והם התירו לקרובי מלכות. רבנו בחיי [ויקרא יט - כז] ביאר איסור השחתת זקן כדי שלא יתבטל ההבדל שטבע ה"ת בין איש לאשה.

=====

יג. חדושי הריטב"א מסכת מכות דף כ עמוד ב

כדי שיראה מראשו. [1] יש שפירשו לחומרא כל שנראה קרחה בראשו ואפילו בעיון דק ומקרוב, [2] ויש שפירשו לקולא שיראה מראשו מרחוק בעיון גס.

יד. דבר יעקב מסכת מכות דף כ עמוד ב

ה[ו] וכמה שיעור קרחה - כתבו הריטב"א והנ"י שהשיעור הוא לענין חיוב מלקות, אבל לענין איסורא אפילו שצורה אחת אסור כדמוכח בירושלמי שאפילו על תלישה כל דהוא איכא איסורא. וכן פוסק השו"ע [יו"ד סימן קפ - ט], ומבאר הגר"א משום שחצי שיעור אסור מה"ת.

וכן כתב הערוך לנר שהאיסור משום שחצי שיעור אסור מה"ת. ומכאן ראה למל"מ [שבת יח - א] שבכל האיסורים אמרין חצי שיעור אסור מה"ת.

דעת החכם צבי [סימן פו] שחזן מאיסורי אכילה חצי שיעור מותר מה"ת. וכן השאג"א [סוף סימן פא] כתב שלענין בל יראה אין איסור בחצי כזית, דחצי שיעור אסור רק באיסורי אכילה ששייך בהם צירוף של כדי אכילת פרס, ואם יאכל עוד חצי כזית הוי חצי כזית ראשון חלק מהאיסור, ונחשב למפרע שחצי שיעור ראשון הוא חלק מאכילת איסור.

הביאור הלכה [סימן שמ - א ד"ה על] דן לענין איסורי שבת אם חצי שיעור נאסר מה"ת. ומביא דברי רש"י [שבת דף עד א] שכתב שאסור מה"ת. וכן כותב המל"מ [שבת יח - א], והמגיה למל"מ מקשה מדברי רש"י על החכם צבי.

כתב השו"ע [סימן תמב - ז] בצק שבסדקי העריבה אם יש כזית במקום אחד חייב לבער. מבואר בשו"ע שאין חיוב ביעור פחות מכזית. ומקשה הט"ז [סק"ה] בשלמא לפי שיטת רש"י [פסחים ב א] שחייב בדיקה כדי לבער [ולא סגי בביטול] הוא משום שמא יעבור בבל יראה, הכא ניהא דבפחות מכזית ליכא איסור ב"י, אבל לפי תוס' שהוי משום שמא יבוא לאוכלו, גם בחצי שיעור איכא איסור אכילה. ומבואר בט"ז שס"ל שליכא איסור ב"י בפחות מכזית.

רע"א [בגליון שו"ע או"ח סו"ס תמ"ד] כתב גם בחצי שיעור איכא בל יראה לדעת הרבה פוסקים. בהג' דגול מרובה [על מג"א סימן תמב - י] דן אם בחצי שיעור בל יראה דחמץ איכא איסור מה"ת או מדרבנן. הפרי מגדים [פתיחה כוללת להל' פסח ח"א פ"א אות ה, וכן במשב"ז סימן תמב - ה] מביא בזה מחלוקת הפוסקים.

הקו"ש [בכורות אות ג] מבאר הסברא שאין בל יראה בחצי שיעור, דיש לחקור האם לחצי שיעור יש אותו שם איסור כמו איסור שלם, או שיש שם חדש של איסור חצי שיעור לכל האיסורים שבתורה שנלמד [ביומא עד א] מקרא דכל החלב לרבות חצי שיעור. ואם נאמר שיש לאיסור שם חדש, אין בחצי שיעור חמץ איסור דלא תאכל חמץ [אלא איסור חדש דכל החלב], וחמץ כזה שאין בו איסור דלא תאכל חמץ אינו עובר עליו בבל יראה.

סברת האוסרים ש"ל דיש בל יראה בחצי שיעור, כתב המנחת שלמה [ביצה ב א] דס"ל דחזי לאיצטרופי אינו סיבת האיסור אלא הוי הכחה שיש איסור גם בחצי שיעור, ולא נתנה התורה שיעור אלא לחיוב מלקות. הפתחי תשובה [יו"ד סימן פז - ב] מביא הפמ"ג והצל"ח מסתפקים לענין בשר בחלב שאסורים בהנאה ובבישול אם חצי שיעור אסור מה"ת. הרמב"ם [גניבה א - א] כתב כל הגונב שוה פרוטה עובר על לא תעשה דלא תגנובו. וכן כתב לענין גזילה [גזילה א - א]. ומוסיף הרמב"ם דאסור לגנוב או לגזול כל שהוא. ומבאר המ"מ כמו חצי שיעור באיסורים, שקיי"ל כר' יוחנן [ביומא עד א] שאסור מה"ת משום דחזי לאיצטרופי. הקה"י [פס' סימן כא] מקשה על השאג"א [שסובר שרק באיסורי אכילה חצי שיעור נאסר מה"ת] מדברי המ"מ שאסור לענין גזילה. וכן קשה מדברי רש"י שאסור באיסורי שבת. וכן מקשה המג"ח [מצוה תסח - א] מדברי הריטב"א והנ"י אצלנו לענין איסור קרחה, שאוסרים חצי שיעור מה"ת. הרשב"א [ב"ק קה. ד"ה אף על פי] כתב אף על פי שחייב השבת גזילה הוי שוה פרוטה, מ"מ אסור לגזול פחות משוה פרוטה דאע"ג דממונא ליכא צערא מיהא איכא, כלומר אף על פי שחייב ממונא אין מ"מ אסור משום שגרם צער לנגזל, ומדלא אמר משום שחצי שיעור אסור מה"ת משום שחזי לאיצטרופי משמע שחולק על המ"מ.

טו. תוספות מסכת מכות דף כ עמוד ב ד"ה במלקט (שחורות מתוך לבנות) שהוא חייב

- פרשב"ם דאתא דוקא כר' יהודה דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה.

טז. דבר יעקב מסכת מכות דף כ עמוד ב

ט] תד"ה במלקט לבנות מתוך שחורות שהוא חייב - פרשב"ם דאתא דוקא כר' יהודה דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה - פי' מי שמלקט שיעור ואינו צריך השערה הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, ודמי לחופר גומא ואינו צריך לעפרה, שלפי דעת ר' יהודה [שבת צ"ג ב] חייב ולפי דעת ר"ש פטור. הרא"ש והטור והשו"ע [סימן שמ - א] פסקו שהמלקט שער לבן מתוך שחור חייב, וכתב הגר"א שהשו"ע סתם כדעת ר' יהודה, שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב.

הביאור הלכה [סימן שמ - א ד"ה וחיב] מביא קושית האחרונים [וכן מקשה הערוך לנר] שדעת הרא"ש והטור והשו"ע [סימן שטז - ח] שמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור.

הביאור הלכה והערוך לנר מתרצים ע"פ הריב"ש [סימן שצד] והר"ן [שבת צד ב] שכתבו שמלאכת גזירה חשיב צריכה לגופה אפילו אינו צריך להשער, דגזירה היתה במשכן שלא לצורך הצמר והשער, אלא לצורך העור. השער הציון [סימן שג - עב] מביא הריב"ש, ומביא שהתוס' חולקים וס"ל שתלוי במחלוקת האם מלאכה שא"צ לגופה חייב, מיהו גם למי שפוטור מ"מ איכא איסור מדרבנן.

הקרבן נתנאל [שבת צד: אות ט] ביאר בדעת התוס' שלא היו גוזזים את עורות שתחשיש, והעורות אלים מאודמים היו גוזזים בשביל הצמר והיו מלאכה הצריכה לגופה. הנשמת אדם [סימן כא - ג] מקשה מנין ידע הריב"ש שהיו קוצצים את עורות התחשיש.

האגלי טל [גזוז אות ב - ג] כתב שהתוס' ס"ל שהעבירו השיעור אחרי השחיטה, ולא מיקרי גזוז, שאין כאן עוקר דבר מגידולו.

המג"א [סימן שמ - א] כתב דנוטל לבנות חייב רק היכא שצריך הלבנות. הביה"ל מקשה דמ"מ שיערה אחת לבנה אין בה שיעור, ולא מהני היפוי להשלים השיעור. ומתירן הביה"ל בדוחק, דכיון שמתיפה ע"י נטילת שיערה אחת לבנה, חשיב ג"כ צריכה לגופה במה שצריך שיערה זו בלבד.

הדבר אברהם [ח"א סימן כד - ו] מקשה דאם שיעור ב' שערות הוא משום חשיבותם [לעשיית מלאכה בהם], א"כ היה ראוי לחלק בין שערות ארוכות לקצרות, ולחייב על שיערה ארוכה כמו ב' שערות. ותירץ על פי הריב"ש שהיו מלאכה משום שמיפה את העור, ושיעור ב' שערות הוא שיעור המקום המתיפה. ולפי דעת התוס' מתירן הדב"א דחשיבות השיעור אינו נמדד בשימושה אלא בשלמותה, ולכן ב' שערות שלמות חשובות יותר משערה אחת ארוכה.

יז. חדושי הריטב"א מסכת מכות דף כ עמוד ב

במסייע ודברי הכל. פירש"י ז"ל שמזמין לו השערות, ואיכא דקשיא ליה הא דאמרינן במס' יום טוב (ביצה כ"ב א') לענין מיכחל כותי לישראל ביום טוב וישראל עמיץ ופתח דמסייע אין בו ממש, ולא קשיא, שאין כל המסייעין שוין דמסייע דהתם אין בו ממש שדרך העין למעמץ ומפתח קצת אבל הכא סיוע גדול הוא כשמזמין לו עצמו בשערן, וכש"כ לפירוש רבינו מאיר ז"ל שכתבנו לעיל דבלאו מסייע יש בו לאו ולא בעינן סיוע אלא כדי שיהא בו מעשה ללקות עליו, דבמעשה כל דהוא סגי להא, כדאמרינן בעלמא עקימת פיו או עקימת קומה הוי מעשה, וכן פירש הוא ז"ל.

יח. דבר יעקב מסכת מכות דף כ עמוד ב

יג] רב אשי אמר במסייע ודברי הכל - הרמב"ם [שכירות יג - ב] פוסק כמו ר' יוחנן [ב"מ צ ב] שחסמה בקול לוקה, דעקימת שפתיו הוי מעשה. ומקשה המ"מ מהרמב"ם [סנה' יח - ב] שפוסק כל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו חוץ מנשבע מימר ומקלל, וקשה למה חשיב אין בו מעשה הרי עקימת שפתיו הוי מעשה. המ"מ מתירן [כמו שיטת התוס' בב"מ צ ב] שדוקא לענין חסימה הוי מעשה כיון שבדיבוריה עביד מעשה.

עוד מתרץ המ"מ [וכ"כ המאירי בב"מ] שדוקא חסימה שמשכחת לה במעשה גמור איכא לאו גם אם חסם בדיבור, משא"כ נשבע, מימר ומקלל שלא משכחת לה ע"י מעשה אלא דוקא בדיבור.

היסוד של המ"מ שכל לאו שלפעמים יש בו מעשה לוקה גם בלי מעשה. כתב גם המל"מ [מלוה ולוה ד - ו ד"ה והנה] לענין עדי ריבית שילקו אף על פי שלא עשו מעשה, כיון שיתכן ע"י מעשה כגון אם חתמו בשטר שיש בו ריבית. ושיטת החינוך היא הפוכה שכל לאו שאין בו מעשה, אין לוקין עליו אפי' באופן שעשה מעשה. ויסוד זה כתב החינוך בהרבה מקומות, [מצוה צד - קיג - שמה - שפז - תקיד - תקעג - תקפג].

האחרונים מקשים כמה קושיות על המ"מ. א. המנ"ח [מצוה לז - ב] והנו"ב [תנינא או"ח סימן עו] **מקשים מהגמ' [מכות ב ב] שאומרת שעדים זוממים הוי לאו שאין בו מעשה,** וקשה דהכס"מ [עדות ט - יא] מדייק מהרמב"ם שסובר כמו שיטת ר"ת [ב"ב מ א] שעדים יכולים להעיד ע"י שליחת מכתב לב"ד, וא"כ משכחת עדים זוממין ע"י מעשה.

ב. הנו"ב והמנ"ח [מצוה רנא - ד] והקו"ש [קונ' דברי סופרים סימן ג - לב] והקובה"ע [סימן סט - לד] מקשים מהגמ' אצלנו, [ונפסק ברמב"ם הל' ע"ז יב - ז] שאין ניקף לוקה אא"כ מסייע להקפה.

ג. הנו"ב ושער המלך [כלאים א - ג] והג' מעשה חושב [לשער המלך הל' חמץ אות קלח] מקשים מהרמב"ם [חמץ א - ג] שאין לוקין על איסור בל יראה אא"כ החמיץ בידים או קנה חמץ מנכרי, אבל השאיר חמץ אינו לוקה שאין בו מעשה.

ד. הערוך לנר מקשה מהגמ' [לעיל ד ב] שאומרת מוציא שם רע הוי לאו שאין בו מעשה, וקשה דמשכחת לה ע"י מעשה כגון הוציא עליה שם רע בכתב.

הערוך לנר מתרץ שתלוי איך נכתב הלאו בתורה. לאו דחסימה שעיקרו נכתב בתורה כשעשה מעשה, נחשב ללאו שיש בו מעשה וחייב אף אם יעשה ללא מעשה. לאו דבל יראה או עדים זוממין שעיקרו נכתב בתורה ללא מעשה, נחשב ללאו שאין בו מעשה, שאין לוקין עליו אם לא עשה מעשה. וכן משמע מלשון המאירי [ב"מ צ ב] שתלוי אם הלאו עיקרו ע"י מעשה. [וכע"ז מתרץ הקו"ש].

הנו"ב [ד"ה ומה] והמנ"ח [מצוה רנא - ד] מתרצים שבלא מעשה כלל אין לוקין, ורק היכא דעשה קצת מעשה כגון עקימת שפתיו אז חידש המ"מ שלוקין היכא שלפעמים עובר ע"י מעשה גמור, [ומל"מ חולק על סברא זו וסובר שלוקה אף בלי מעשה כלל].

וביאור הסברא דלכאורה קשה שר' יוחנן אמר הטעם שעקימת שפתיו הוי מעשה, ולפי המ"מ הטעם משום שאפשר לעבור בלאו דחסימה ע"י מעשה, חייב אף ללא מעשה. ומבארים הדברי יחזקאל [סימן כ - ו] **והמשנת יעב"ץ [חו"מ סימן יד - ה] שיש בלאו שאין בו מעשה שני חסרונות. חסרון בעצם הלאו שאינו חמור כ"כ ללקות עליו, וחסרון בגברא שאין לו ללקות אא"כ עשה מעשה. ולכן בלאו דחסימה כיון שמשכחת לה ע"י מעשה גמור אין חסרון מצד חומר הלאו, ולכן מהני מצד הגברא גם מעשה קטן של עקימת שפתים, אבל מימר ומקלל כיון שעצם הלאו לא משכחת לה ע"י מעשה גמור, לא מהני עקימת שפתיו שהוי מעשה זוטא.**

=====

A. רש"י מסכת נדרים דף נה עמוד א

וכפרוץ הדבר - כלומר קיבלו עליהם תקנתא של חזקיהו לעשר הכל כדכתיב הרבו בני ישראל וגו' אי אמרת בשלמא דדגן לא משמע אלא מחמשת מינין היינו דאתא קרא למימר הרבו בני ישראל דאפי' דבר שלא נתחייב במעשר מן התורה כגון שאר מיני דמידגני היו מעשרים כדי להחזיק בתקנה אלא אי אמרת דגן כל מיני דמידגן משמע מאי וכפרוץ הדבר הרבו כלומר מה הוסיפו על מה שכתוב בתורה.

• מרומי שדה מסכת נדרים דף נה עמוד א

מתיב רב יוסף וכפרוץ הדבר הרבו בני ישראל ראשית דגן תירוש ויצהר וכל תבואת שדה לרוב וגו', ואי אמרת דגן כל דמידגן משמע מאי כפרוץ הדבר כו'. הנה לפי המפרש יש חילוק בחיוב תרומות ומעשרות מה"ת בין מיני קטניות לפירות האילן, דלא כשי' רש"י ותוס' ודלא כשיטת הגאונים והרמב"ם ז"ל. וכפי' המפרש כתב הריב"ן שלהי מס' מכות. אבל לפי' הר"ן ותוס' אינו כן, והקושיא היא משום דדברי הימים הולך אחר לשון בני אדם, ועי' מש"כ בהע"ש פ' נשא סי' קכ"א אות ג' פי' לדעת הרמב"ם ז"ל:

ח' סופר מסכת נדרים דף נה עמוד א

כפרוך הדבר הרבו, **פי' רש"י דק' היא מהרבו משמע שהרבו על דין תורה, הנה ס"ל לרש"י דלר"מ דגן דכתיב באורייתא נמי כל מינים משמע וחייב בתרומה מן התורה כל מילי דמידגן ומש"ה פריך א"כ מאי הרבו הרי מן התורה חייבים ומשני אביי לאתויי פירות וירק פי' הרבה**

מרבם פירות וירק ולא אתבואות השדה דוקא קאי ומש"ה לא הזר פריך רב יוסף הא תבואה ה' מינים היא, כדפריך רב יוסף לקמן, משום דהכא לא אתבואה דקרא קאי אלא אהרבו. והנה ס"ד השתא דר"מ ורבנן פליגי מהיפוך להיפוך דלרבנן דגן ה' מינים ותבואה כל מילי ולר"מ דגן כל מילי ותבואה ה' מינים, עד דאתי ר' יוחנן וחדש לן דבתבואה לא פליגי ומודו רבנן דה' מינים וכיון דדגן ותבואה תרווייהו ה' מינים משמע א"כ קשה מתבואות השדה דקרא לכן המתין רב יוסף להקשות עד לקמן, **אמנם לכל המפרשים נ"ל דוחק לפרש כן דלר"מ יהיה כל מילי דמידגן חייב במעשרות מן התורה אע"כ דגן שבתורה כ"ע לא פליגי**

דה' מינים הוא כמ"ש הרשב"א ולא פליגי רק בלשון ב"א וש"ס פריך מקרא דד"ה דמשמע בתקנתא דחזקיה וסיעתו שהוא בלשון ב"א כמ"ש הרשב"א, א"כ לק"מ מהרבו דודאי הרבו על דין תורה דמדאורייתא לא חייבי אלא חמשה מינים והם הביאו כל מילי דמידגן אלא הקושיא היא מסיפא דקרא כל תבואות השדה, ואהא משני אביי פירות וירקות, והו"מ רב יוסף להקשות מיד הא לר"מ תבואה ה' מינים היא אלא שהמתין מסדר הש"ס וסידר קושיית רב יוסף אדר' יוחנן דקשיא לכ"ע עיין רשב"א וק"ל, ומדברי ר"ש ריש מס' מעשרות משמע כפ' רש"י דשמעתין ע"ש:

רמב"ם יד החזקה הלכות תרומות פרק ב

(א) **כל אוכל אדם הנשמר שגידוליו מן הארץ חייב בתרומה** ומצוה עשה להפריש ממנו ראשית לכהן שנאמר ראשית דגנך תירושך ויצהרך תתן לו מה דגן תירוש ויצהר מאכל בני אדם וגידוליו מן הארץ ויש לו בעלים שנאמר דגנך אף **כל כיוצא בהן חייב בתרומות וכן במעשרות:**

שיטה מקובצת מסכת נדרים דף נה עמוד א

לאיתויי פירות האילן והירק. **פירות האילן דלאו משבעת המינים וירק דמדאורייתא לאו בני עשורי נינהו** והיינו דכפרוך הדבר וכל תבואת השדה ולעולם דגן כל דמידגן משמע ופול המצרי יבש לאו בכלל ירק. הרי"ף ז"ל.

רמב"ן על דברים פרק יד פסוק כב

אחר כך (פסוק כג) **הזכיר המינים המחוייבים להתעשר, מעשר דגנך ותירשך ויצהרך** - וכן יזכיר בכל מקום (לעיל יב יז) לא תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך ותירשך ויצהרך וגו', וכן אמר בפרשת מתנות כהונה (במדבר יח יב) כל חלב יצהר וכל חלב תירוש ודגן ראשיתם אשר יתנו לה', **כי אלו בלבד הם החייבים בתרומה ובמעשרות מן התורה** וכן מה שאמר הכתוב (ויקרא כז ל) וכל מעשר הארץ מזרע הארץ מפרי העץ לה' הוא, לא יצוה שיעשר כל זרע הארץ וכל פרי העץ, אבל טעמו כל אשר תעשר מזרע הארץ שהוא דגן ומפרי העץ שהוא תירוש ויצהר יהיה לה' וכלשון הזה כתב רש"י (שם), מזרע הארץ דגן, ופרי העץ תירוש ויצהר ויקצר הכתוב שם, כי איננו מקום המצוה לחייב שיעשר, אבל הוא מצוה שיהיה המעשר קדש לה' עד שיפדה בתוספת חומש, **אבל המצוה בתרומות ומעשרות בכל מקום הן דגן תירוש ויצהר:**

ופירוש דגן בלשון הקדש, חמשת המינים הידועין בתבואה, ופירוש תירוש, היין החדש אשר ישיקו היקבים, ויצהר, השמן אשר בהן ואין מין אחר בכל הזרעין ובכל פירות האילן חייבין מן התורה כלל לא בתרומות ולא במעשרות, ויש ברייתות שנויות בתורת כהנים (בחקותי פרק יב ט) ובספרי (ראה קה) לאסמכתות והן מוטעות אבל הדבר המתבאר בגמרא מן התלמוד הבבלי (ברכות לו) והירושלמי (חלה פ"ד ה"ד) ופשוטו של מקרא כך הוא, שאפילו זיתים וענבים מעשר שלהם אינו מן התורה עד שיעשו תירוש ויצהר ותהיה בזה נזהר, שכבר טעו בו מגדולי המחברים (עי' רמב"ם הלכות תרומות פ"ב ה"א):

B. ספר המצות להרמב"ם - מצות לא תעשה - מצוה מג

מצוה מג - **שהזהירנו מהעביר שער הצדעים והוא אמרו ית' לא תקיפו פאת ראשכם והאזהרה מזה גם כן שלא נתדמה לעובדי ע"ז כי כן היו עושין כומרי ע"ז שהיו מגלחין שער הצדעים לבד ולכן הוצרכו שיבארו במסכת יבמות ואמרו הקפת כל הראש שמה הקפה כדי שלא תאמר כי תכלית מה שישמר הוא גלוח הצדעים והניח שאר השער כמו שיעשו כומרי ע"ז אמנם כשיגלח הכל אין בזה דמיון בהם הנה הודיענו שאינו מותר לגלח הצדעים בשום פנים לא ביחוד ולא עם הראש וחייב מלקות על כל פאה מהם**

והוא חייב שתים אם גלח כל ראשו והראוי שלא נמנה זה שתי מצות ואף על פי שהוא לוקה שתים לפי שאין בהם שתי לשונות תחת לאו אחד כי הוא אילו אמר לא תקיפו פאת ראש מימין ופאת ראש משמאל ומצאנום חייבו עליהם שתים אז היה אפשר לומר שימנו שתי מצות אמנם בהיותו מלה אחת וענין אחד הנה הוא באמת מצוה אחת ואף על פי שבא בפירוש שלא זה כולל חלקים רבים מתחלפים מן הגוף ושהוא חייב על כל חלק מהם ביחוד הנה לא יחייב זה שיהיו מצות הרבה וכבר התבארנו משפטי מצוה זו בסוף מכות ומצוה זו אין הנשים חייבות בה:

• ספר החינוך - מצוה רנא

משרשי המצוה, כדי להרחיק ממנו ולהשכיח מבין עיניו ומכל מעשיו כל ענין עבודה זרה וכל הנעשה בשבילה, ובאה האזהרה מפורשת בדבר שיעשו לה בני אדם בגופותם, מפני שהיא למזכרת עון ומיד אחר שהיא דבר קבוע בגוף. ומפני שזה מעקרי טעם המצוה, היו צריכים זכרונם לברכה שיבארו כי הקפת כל הראש גם כן בכלל הלאו, שלא תאמר שתכלית מה שנאסר כדי שלא נדמה להם והם לא יגלחו כל הראש כולו, למדונו שגם זה בכלל האיסור הוא, כמו שבא ביבמות שאמרו שם [ה'] ע"א] הקפת כל הראש שמה הקפה. ואפשר כי התורה אסרה הכל משום דומה לדומה:

• טור יו"ד סימן קפא

הקפת הראש והשחתת הזקן גם באלו כתב הרמב"ם שאסרם הכתוב מפני שעושין כן עכו"ם ע"כ וזה אינו מפורש ואין אנו צריכים לבקש טעם למצות כי מצות מלך הם עלינו אף לא נדע טעמן

• בית יוסף על יו"ד סימן קפא

הקפת הראש והשחתת הזקן גם באלו כתב הרמב"ם שאסרם הכתוב מפני שעושין כן עובדי עבודה זרה וכומריהם. בסוף הלכות עבודה זרה (פי"ב ה"א, ז). ומה שאמר רבינו וזה אינו מפורש ואין אנו צריכים לבקש טעם למצות וכו'. דבריו מבוארים שדעתו לחלוק על הרמב"ם למה לו לבקש טעם מדעתו לשום מצוה שנראה שאילו לא היו יודעים טעם המצות לא היינו מצווים לעשותן ואין הדבר כן כי מצות מלך הם עלינו ואף אם לא נדע טעמן אנו מצווים לעשותן ואני אומר דחס ליה להרמב"ם מלמיסבר הכי ומי יחוש לכבוד התורה והמצוות יותר ממנו ודבריו בסוף הלכות מעילה (פ"ח ה"ח) יוכיחו וכיוצא בהם כתב בסוף הלכות תמורה (פ"ד הי"ג) ובסוף הלכות מקואות (פי"א הי"ב) ומשם נתבונן שדעתו ז"ל לומר שאע"פ שכל חוקי התורה גזירות מלך הם מכל מקום כל מה שנוכל לבקש לו טעם נאמר בו טעם וכרבי שמעון דדריש טעמא דקרא (קידושין סח ע"ב) (א) ומה שלא נמצא לו טעם נייחס הדבר לקוצר השגתינו ואנו חייבים לקיימם כמו המצוות שנודע טעמם כי גזירות המלך הם עלינו ומכל מקום במצות האלו נראה לי שלא נתן בהם טעם הרמב"ם מדעתו אלא מדעת הכתוב שמצאן מוקפות מלפניהם ומלאחריהם ממצות הנאסרות משום חוקי הגוים שהרי כתוב לפניהם לא תאכלו על הדם לא תנחשו ולא תעונו (ויקרא יט כו) ואחריהם כתוב ושרט לנפש וכתובת קעקע (שם פסוק כח) והרי זה כמפרש שהקפת הראש והשחתת הזקן נאסרו מפני שהיו עושין כן עובדי עבודה זרה וכומריהם:

• דרכי משה על יו"ד סימן קפא

ואני אומר ג"כ חס ליה לרבינו שיחשוד בכשירות כמו הרמב"ם למיסבר עליו שיסבור שאם לא יודעים טעם המצות לא היינו מצווים לעשות וגו' לא מצינו בשום חכם ישראל שיאמין בזה אלא הוא רק דרך הפוקרים בתורה שאין מאמינים רק מה שיסכים אליו השכל ולכן א"א שחשב רבינו זאת על הרמב"ם אלא מ"ש וזה אינו מפורש כו' ר"ל שלא נדרוש טעמיה דקרא לומר שאינו אסור אלא בדרך שעשו עובדי כו"ם וכומריהם אבל בכל ענין אסור הואיל ואין הטעם מפורש במקרא אין להתיר במקום שאין הטעם שייך זהו נ"ל בדעת רבינו לא כמה שחשב עליו החכם בעל ב"י כי פירש דבריו בענין שאינו כדי שיוכל להשיג עליו:

• טורי זהב על יו"ד סימן קפא

(א) פאות הראש כו'. זה לשון הטור כתב הרמב"ם שאסרם הכתוב מפני שעושין כן עובדי כוכבים וזה אינו מפורש ואין אנו צריכים טעם למצות כו' ונראה דבזה חולק עם הרמב"ם דהרמב"ם תלה דין זה בעובדי כוכבים שהוא חוק שלהם וא"כ יש לפעמים היתר משום שלום מלכות כמו שמצינו בסי' קע"ח סעיף ב' ועל זה כתב הטור שהרי אינו מפורש שזה יהיה משום חקות עובדי

כוכבים ולא מצינו היתר משום שלום מלכות אלא באיסור משום חקות עובדי כוכבים וכ"ל כיון שאין אנו יודעין טעם אחר למצוה זו ממילא הוה כמפורש זה אינו דהא אין אנו צריכין לידע טעם למצות כו' כן נ"ל ביאור דבריו ולא כמ"ש ב"י דלדעת הטור אליבא דרמב"ם אין אנו צריכין לקיים המצוה כל שאין אנו יודעין הטעם ח"ו שהטור יחשוב כן בדעת הרמב"ם:

• חידושי בתרא

תקמה) מא. תוס' הנ"ל (מעמוד הקודם) וז"ל ק"ו מנזיר דדחי תגלחת ידיה פיאות דהקפת הראש דאיכא בתו לאו במקיף במספרים כדמשמע בסמוך ע"כ, וע"ע בתוס' מא: ד"ה ואי וד"ה השתא, ועי' תוס' שבועות ב:, ובש"ע יו"ד סקפ"א. והנה הרמב"ם פ"ב דע"ז ה"א פסק וז"ל אין מגלחין פאתי הראש כמו שהיו עושים עכו"ם ע"כ. וכן בה"ז וז"ל דרך כהני. עכו"ם היה להשחית זקנם לפיכך אסרה תורה להשחית הזקן ע"כ. והטור סקפ"א הקשה וז"ל וזה אינו מפורש ואין אנו צריכים לבקש טעם למצות ע"כ. ובט"ז תירץ דהא פשיטא דאין כוונת הרמב"ם לומר טעמי המצות, רק בזה פליגי, דהר"מ ס"ל כיון דהוא משום חוקות העכו"ם איכא ביה היתרא דשלום מלכות, ולהטור ליכא היתרא, וראיה מסקע"ח דמתירין משום שלום מלכות. דעיין בטור גופא שם סקע"ח וז"ל מי שקרוב למלכות וצריך ללבוש כמלבושיהם ולדמות להם מותר בכל ע"כ. וע"ש בב"י שנתן ב' טעמים להיתר א' משום הצלת ישראל יש כח ביד חכמים להתיר, ועי"ל שהתורה סתמה דיני חוקות עכו"ם ומסרה הדבר לחכמים להתיר ולאסור כרצונם, והם התירום לקרובים למלכות. ולכאורה תירוץ הט"ז שייך רק לתירוץ ב', אבל לתירוץ א' אם זה נוגע להצלת ישראל גם אם אינו מדיני חוקות העכו"ם יש להתיר. ויש דמקשים דעד כאן לא שרינו משום שלום מלכות אלא הנהו דאסירי משום הדין כללי של חוקות העכו"ם כדהקשה הט"ז עצמו איך שרי משום מלכות הא איכא ל"ת דבחוקותיהם, ותירץ כיון דלא מפורשים בתורה, אבל הכא הא הוי לאו מפורש בתורה דלא תקיפו ואיך נתייר.

ולכאורה לפמש"כ בט"ז י"ל דההסבר בדברי הט"ז הוא, דכל דבר שאינו מפורש מסרה התורה לחכמים לקבוע הדינים כדעתם הרחבה. ולכן גם הכא דכתיב סתם לא תקיפו פאת ראשכם, ולא פירטה איך ומה, אלא מסרה הדבר לחכמים לקבוע מה נקרא פאת הראש, והם קבעו שהאיסור הוא כדרך כומרי

העכו"ם כדפירש הרמב"ם. וכיון שנמסר קביעת הלכות בל תקיפו ליד חז"ל, הם התירו לקרובי מלכות כפירוש ב' דהטור.

C. גור אריה על דברים פרק יד פסוק א

ובפרק קמא דיבמות (יג ע"ב) ... ומסיק התם דהוי למכתב 'לא תגודו'. והיינו כמו שדקדק רש"י למעלה, דלא שייך לשון "תתגודדו" לשון התפעל, דהא האזהרה הוא על הפועל, לא ההתפעל. ומשום כך הוצרך לישב הלשון 'לא תתנו גדידה'. אבל אי אתי להך דרשה 'לא יעשו אגודות אגודות', שייך "תתגודדו", משום דהאי חילוק שמחולקין בתי דינים, אלו מורים כבית הלל, ואלו כבית שמאי, אינו פועל, אלא הוא נעשה מעצמו. ולפיכך כתב "לא תתגודדו", דשייך ביה שפיר בענין זה מה שמתחלקין ונעשים אגודות אגודות, דהאי נעשים אגודות הוא קבלת הפעולה בלשון התפעל. ודקדוק נכון הוא זה, ולא הוי אסמכתא גם כן כלל, והוא בלאו גמור:

ואם תאמר, מאי ענין זה לזה - שלא יעשו אגודות, ולא יתגודדו. ולא תמצא בתורה כך, שני דברים דלא שייכי בהדדי. ויראה שאין זה קשיא, דודאי שייכי שפיר יחד, שכמו שהגדידה מחלק גוף האדם - עד שאין בשרו אחד ושוה, כך כשנחלק הבית דין שהוא בעיר אחת, חציים מורים כבית הלל, וחציים כבית שמאי, כאילו גופו של אדם מחולק. והוציאו רז"ל מדרש זה כפי חכמתם וכפי הבנתם מלשון "תתגודדו", דלא הוי למכתב בזה הלשון, כדלעיל, אלא לכך כתב "לא תתגודדו", מפני שבא להזהיר גם כן על זה הענין: